

trebuie să fi avut loc *înainte* de apariția la protoucrainenii din Carpații Nordici a silabelor închise „noi”, adică în secolul al XII-lea, sau cîndva anterior (cf. Bernstein, 226), la acest tratament fiind supuse atunci toate împrumuturile cu *a* la inițială¹. Cf. și alte cazuri din limba rusă veche: ahd. *ask* > v. rus. *jasko*, scandinav. *ankari* > v. rus. *jakor* (Vasmer, REW, III, s.v.).

J. Dzendzelivs'kyj, care a binevoit să ne comunice părerea domniei sale în legătură cu natura lui *j*- din ucr. dial. *jarýč*, crede că „nu există argumente convingătoare pentru a considera această proteză drept o inovație tîrzie”, dar, în același timp, nu crede că ar exista temeiuri pentru a o socoti un arhaism foarte îndepărtat. Trei fapte îndreptățesc, totuși, ipoteza că *j*- din *jarýč* este foarte vechi, adică din perioada dinaintea amușirii la slavii de răsărit a ierurilor finale „slabe”. 1. Spre deosebire de consoanele protetice mecanice, care adesea sînt *facultative*, în graiurile transcarpatice menționate la început *j*- din *jarýč* etc. s-a notat cu o remarcabilă consecvență: în 79 din cele 80 de p.c. în care s-a răspuns cu acest termen împrumutat². 2. Dacă *j*- ar fi de dată mai recentă, l-am constata și în împrumuturile cu *a* la inițială făcute de ucrainenii transcarpatici din limba maghiară, Or, magh. *ásó*, „cazma”, care a pătruns în graiurile ucrainene transcarpatice relativ tîrziu, nu a dezvoltat *j*- în niciuna din localitățile în care se zice *jarýč* etc., și nici în altă parte, ci prezintă doar următoarele variante: *áršiv*, *áršu(v)*, *áršý(v)*, *aršiv*, *aršú(v)*, *áršov*, *álšu(v)*, *áršyn*, *haršín*, *haršú(v)*, *harsý(v)*, *háršyn*, iar nu *járšiv*, *járšu(v)* etc. (Dzendzelivs'kyj, *Atlas Transkarp.*, h. 138). 3. În graiurile transcarpatice lemko-viene care au termenul *jarýč* etc. nu numai că nu există proteze secundare, în cazul împrumuturilor cu vocală la inițială, cum s-ar putea crede că este *j*- din *jarýč* etc., ci, *dimpotrivă*, se constată frecvent *cazuri de dispariție a vechiului j-protetic*, ca, de pildă, *ápko* „măr” (< *jápko*), *ájce* „ou” (< *jájce*) etc.³. Prin urmare, în aceste graiuri ucrainene *j*- din *jarýč* nu poate fi în nici un caz interpretat ca o proteză („mecanică”, „analogică” etc.) *tîrzie*, căci *t e n d i n Ț a* este acolo nu preiotarea, ci înlăturarea vechiului *j*-. E vorba, prin urmare, *nu de o inovație fonetică, ci de un arhaism*. J. Dzendzelivs'kyj admite că împrumutul s-a făcut înainte de sec. XVI—XVII, pe baza faptului că huțulii din raionul Raxiv, care s-au stabilit aici venind din alte părți, nu-l au (*Rumunizmy*, ibid. și *Izoglosy*, 18). Am văzut însă mai sus că epoca împrumutării de către ucrainenii a acestui cuvînt românesc poate fi împinsă mai în urmă cu cîteva secole.

K

kác'a „bățul lung, cu cîrlig la capăt, cu care ciobanul prinde oile de picior” — în graiurile din Kuban (*Hrinčenko*, 227). Etimol.: < rom. *căță* „id.” (*Candrea*, 403, *Scheludko*, 134, *Šarovol's'kyj*, 55), probabil formație postverbală de la *a acățá* (DLRM, 122). Cu acest sens termenul e cunoscut în Moldova,

¹ *Ist. gram.*, p. 61 și 82.

² Numai în p.c. 199 s-a înregistrat *aryč*, fără *j*-, dar aceasta se explică prin faptul că aici, la *Apsa*, locuiesc de multe secole și români. R. Udler, bazîndu-se pe documente, a arătat recent că la *Apsa*-de-Mijloc sînt 1150 de gospodării și că populația este formată din români, menționați în izvoarele scrise încă din anul 1387; cf. R. Udler, *Молдавские говоры Черновицкой области в сравнении с говорами Молдавской ССР, Закарпатской области УРСР и других смежных областей дакороманского массива. Консонантизм*. Chișinău, 1964 p.172, rubrica 6.

³ Jan Zily ň-ski, *Opis fonetyczny języka ukraińskiego*, Cracovia, 1932, p. 109.